

УДК 792(477-2Мар]-075)
ORCID.ORG/0000-0003-2605-5934

О.О. Демідко

ШЛЯХИ РОЗВИТКУ ТЕАТРАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ МАРІУПОЛЯ НА ПІДКОНТРОЛЬНІЙ ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ

У статті висвітлено головні особливості розвитку театрального мистецтва Маріуполя на підконтрольній території України. Окреслено діяльність Незалежного театру авторської п'єси «Conception», його репертуар і головні виклики, які постали перед маріупольським колективом після повномасштабного вторгнення Росії. Виявлено, що цей театр став єдиним колективом, якому вдалося відновити свою роботу майже в повному складі в Україні. Підкреслено, що саме театр авторської п'єси Conception зміг об'єднати маріупольців та відродити театральну культуру на території, підконтрольній Україні. Зазначено, що, коли колектив розпочав свою роботу в Києві, до нього приєдналися актори з інших театрів Маріуполя і загалом України.

У виставах «Обличчя кольору війна», «Тримаємось разом», «Життя переселенське» за допомогою художніх образів актори маріупольського незалежного театру авторської п'єси Conception, які перебували в окупованому місті до квітня місяця, розповіли глядачеві як свої історії, так і історії людей, яким вдалося виїхати із захоплених російськими військами територій на територію, підконтрольну Україні. Встановлено, що актор Театру авторської п'єси «Conception» є керівником дитячого театру «Тези», завдяки якому маленькі та юні маріупольці в рамках занять створюють сценічні образи, працюють з літературними творами, тренують пластику тіла і вимову, експериментують та генерують творчі ідеї.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що вперше у культурології висвітлено особливості розвитку театрального мистецтва Північного Приазов'я в умовах воєнного стану.

Ключові слова: театр, Маріуполь, театральна культура, війна, Україна, окупація.

DOI 10.34079/2226-2830-2023-13-25-33-38

Постановка проблеми. Після повномасштабного вторгнення рф театральне життя в Україні зазнало суттєвих змін. Більшість театрів, філармоній, концертних залів країни повідомили про вимушену паузу в роботі через введення воєнного стану. Чимало акторів та акторок, режисерів і диригентів поповнили лави ЗСУ і територіальної оборони, стали волонтерами. Найбільше постраждала театральна культура окупованих міст. Зокрема, до повномасштабного вторгнення рф в Маріуполі нараховувалося 16 театральних колективів, які мали різний досвід, жанрово-стилістичні особливості та спрямованість. Проте більшість з цих колективів не змогли відновити свою роботу через перебування їхніх співробітників в окупації, у різних містах України та Європи. Єдиний театральний колектив, який зумів все ж відновити свою роботу майже в повному складі в Україні – це Маріупольський театр авторської п'єси «Conception», завдяки якому вдалося зберегти театральну культуру Маріуполя на підконтрольній Україні території. Тепер його вистави можна побачити в Києві.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Важливо враховувати, що означена проблематика знайшла відображення лише в публікаціях регіональних сайтів, статті

яких присвячені культурним колективам України, які через окупацію власних міст були вимушені почати роботу на підконтрольній території України.

Мета статті – окреслити шляхи розвитку театральної культури Маріуполя на підконтрольній території України.

Виклад основного матеріалу. Незалежний театр авторської п'єси «Conception» відновив свою діяльність у Києві, репертуар якого складається з сучасної авангардної режисури і авторської драматургії, був заснований 1 лютого 2019 року за ініціативою творчого тандему поетеси Марії Грецької та режисера Олексія Гнатюка (Демідко, 2022, 24 червня). В об'єднання театру входять актори з багаторічним стажем, організатори культурно-дозвілєвої діяльності, телеведучі, бізнесмени, поети та студенти. Важливо, що Незалежний театр авторської п'єси «Conception» не має вікових обмежень, найголовнішим критерієм є талант і бажання працювати. Актори наголошують, що театральне мистецтво займає в їхньому житті найголовніше місце.

До 27 березня 2022 року чимало акторів знаходилися в будівлі драматичного театру Маріуполя, який став прихистком для багатьох містян. Численні обстріли та бомбардування змусили їх полишити рідне місто. Пішки вирушили на Мелекіне, звідти дісталися до Бердянська, Запоріжжя і, нарешті, Києва. Коли театр авторської п'єси Conception розпочав свою роботу в Києві, до нього приєдналися актори з інших театрів Маріуполя. Зокрема, в театрі почав працювати Євген Сосновський, який в Маріуполі виступав в колективі Театральної артлі «ДрамКом» (Демідко, 2022, 20 липня).

28 липня 2022 року у театрі на Подолі відбулася важлива прем'єра Театру авторської п'єси «Conception», присвячена Маріуполю та маріупольцям. Завдяки виставі «Обличчя кольору війна», кожен з акторів зміг розповісти свою історію. Як на початку війни намагалися жити і займатися звичними справами. Однак «прильотів» ставало все більше, на п'ятий день вимкнули світло. Були змушені під обстрілами готувати їжу. Як ховалися у підвалах і втрачали знайомих. Глядачі не могли стримати сліз, пригадуючи власні переживання. Глядацька зала була переповнена. Автор сценарію та постановник – режисер і художній керівник «Conception» Олексій Гнатюк майстерно висвітлив тему війни, виживання і людяності. Актори продемонстрували не лише акторську майстерність, високий рівень художнього слова, а й вокальні та хореографічні вміння. Доречно використані і сучасні технічні можливості. Автором візуальної частини став куратор багатьох театральних програм Андрій Палатний. Відеоряд, який транслювався на екрані (фото Євгена Сосновського, малюнки Даниїла Немировського) та створені наживо ілюстрації (Маріанна Кондратенко) дуже органічно взаємодіяли з грою акторів (Демідко, 2022, 29 липня). Ця вистава дуже вразила і міського голову Києва Віталія Кличка. «Дуже емоційна вистава. Дівчата та хлопці не грали. Вони розказували, що пережили», – наголосив він (Катаєва, 2022). Проте особливу увагу привертала майстерність акторської гри кожного учасника. Від пронизливих монологів героїв у глядачів завмирало серце, адже актори проживали кожне слово, кожну емоцію, а разом з ними ці емоції передавалися і глядачам. Всі вони розповідали власні історії, те, що самі пережили і що бачили на власні очі. Кожну репетицію і в день прем'єрного показу артисти проживали свою роль знову і знову. Актор Дмитро Гриценко та актриса Катерина Калмикова вважають, що завдяки виставі вдалося передати все те, що відчували і відчувають маріупольці зараз (Демідко, 2022, 29 липня).

З виставою «Обличчя кольору війна» Театр авторської п'єси Conception виступив з гастролями як в українських містах, так і за кордоном. У кожному місті вистава проходила при переповнених залах та бурхливих оваціях захоплених та вдячних глядачів. «Найбільше нас вразила реакція глядачів у Вінниці. Глядачі

аплодували 15 хвилин стоячи. Це нас дуже надихнуло на нові звершення», – розповів Олексій Гнатюк (Демідко, 2022, 13 жовтня).

17 жовтня 2022 року Маріупольський театр авторської п'єси «Conception» представив нову музично-поетичну виставу «Тримаємось разом». Актори зачитали вірші Ліни Костенко, Сергія Жадана, Петра Маги, а також твори власного авторського написання. «Поєднані однією історією, одним болем, ми тримаємось усі разом, хто постраждав від рук війни...», – наголосили актори театру. Спочатку актори театру виступили на літературному вечорі з віршами Ліни Костенко та Сергія Жадана, який було підготовлено до Дня Незалежності України. Творчий вечір маріупольців підтримало київське видавництво «Саміт Книга», запросивши відомих літераторів Києва. Так колектив познайомився з українським актором, поетом-піснярем та телеведучим, який наразі служить в ЗСУ Петром Магою. Автор подарував акторам свої брошури з віршами, які надихнули весь колектив. Саме вірші Петра Маги лягли в основу вистави, адже вони дуже актуальні та злободенні. У цьому спектаклі задіяні всі актори театру. Також завдяки грі на фортепіано Людмили Гричаненко вистава має живий музичний супровід (Демідко, 2022, 13 жовтня).

Наразі репетиції колективу проходять у приміщенні Київнаукфільму. До театру приєдналися маріупольські актриси, яким вдалося виїхати з окупованого Маріуполя, актор з Київського національного академічного Молодого театру та актриса з Івано-Франківська.

Колективу театру вдалося відновити трагікомедію «Рентген усміхнених сердець», з якої розпочав свою роботу в Маріуполі. Це була аншлагова вистава, яка мала неабиякий успіх та підкорила багатьох маріупольців. П'єсу для постановки написав художній керівник театру та режисер Олексій Гнатюк. При цьому назва спектаклю йому наснилася. Режисер не тільки зумів відродити виставу в Києві, але й додав декілька важливих деталей для київського глядача. Всі події спектаклю розгортаються у столиці. Актори театру державною мовою розповідають історію молодого перспективного письменника Максима Алчевського, який переживає творчу кризу. Давній друг і агент чоловіка приводить до нього талановиту дівчину Ангеліну, що приїхала з Фастова поступати на філологічний факультет. Дівчині нема де жити, і агент просить Максима її прихистити. До того ж, Ангеліна – фанатка творчості письменника, перечитала всі його романи і, надихнувшись творчістю письменника, написала свій. Прочитавши її твір, Максим одразу ж розуміє, що це дуже оригінальний стиль і свіжий погляд. Письменник переписує роман Ангеліни слово в слово, видавши за свій. Прем'єра вистави «Рентген усміхнених сердець» відбулася 30 листопада на камерній сцені Київського академічного театру ляльок, що дуже символічно для театру авторської п'єси «Conception», адже вперше її показали у 2019 році теж на сцені Театру ляльок, але в Маріуполі (Демідко, 2022, 2 грудня). Багато проблем виникло з костюмами, реквізитом і декораціями. Адже всі речі залишилися у Маріуполі. «Головним нашим завданням зараз є інтегруватися в київську культуру і знайти спонсорів, адже ще не вистачає реквізиту та потрібного обладнання», – підкреслив режисер театру Олексій Гнатюк (Демідко, 2022, 13 жовтня). Найбільш зворушливим моментом у виставі став відеоряд, знятий ще у мирному та щасливому Маріуполі. Серед глядачів були і маріупольці, які не могли в ці хвилини стримати сліз

Крім цього, 10 грудня 2022 року театр авторської п'єси «Conception» представив дитячу виставу про святого Миколая. Це був благодійний показ для дітей-переселенців, головною метою якого було відволікти маленьких переселенців та занурити їх у справжню казку.

Водночас театр продовжує готувати нові вистави, присвячені переселенцям та рідному Маріуполю. Так колектив 3 березня 2023 року представив нову прем'єру

«Життя переселенське». За допомогою художніх образів актори мариупольського незалежного театру авторської п'єси *Conception*, які перебували в окупованому місті до квітня місяця, розказали глядачеві про людей, яким вдалося виїхати із захоплених російськими військами територій на територію, підконтрольну Україні. Вистава мариупольського театру присвячена життєвим та й досі дуже актуальним історіям. Зокрема, було висвітлено декілька розповідей, які об'єднує важкий шлях з Бердянська до евакуаційного автобусу. Це історії про труднощі, небезпеку та непередбачені ситуації по дорозі до вільної від агресорів території, як наприклад, досить жорстокі сцени на блокпостах. Спектакль поставлений за п'єсою режисера Олексія Гнатюка, який розповідає про власний життєвий досвід, є продовженням історії, яку глядачі могли побачити в іншій виставі Театру авторської п'єси *Conception* «Обличчя кольору війна». Проте, за словами режисера, вона є складнішою та більш насиченою. У виставі задіяно 10 акторів. (Демідко, 2023, 28 лютого). Цю виставу театр представив і на сцені Тернопільського драматичного театру імені Т. Г. Шевченка.

25 квітня 2023 року у Києві в Національному музеї літератури відбулася чергова прем'єра – поетична імпреза авторів міста Марії «Лінії життя». Актори Театру авторської п'єси «*Conception*» чутливо, щиро і правдиво читали вірші мариупольських авторів, які акумулювали свій біль і горе від війни у римовані рядки. Поетична імпреза «Лінії життя» змогла розкрити всю глибину трагедії окупованого міста. Цю виставу заплановано показувати й надалі, тому її ввели до репертуару театру. «Така форма має бути в нашому репертуарі. Насправді, це буде вистава-трансформер, яку можна буде показувати на різних локаціях», – зауважив Олексій Гнатюк. Зі сцени лунали вірші відомого поета та письменника, композитора, доктора соціологічних наук, професора Мариупольського державного університету Богдана Слющинського, який загинув у Мариуполі. Дуже вразили глядачів і щемливі вірші актора театру Дмитра Гриценка. Також у програму увійшли вірші мариупольських поетес Оксани Стоміної, Марії Сладкової, Олени Мирошниченко, Ірини Громової та Ольги Демідко. Завдяки віршам цих авторів і театралізованому дійству актори змогли майстерно передати настрої міста, його красу та складність, показавши, як війна впливає на життя людей та як важливо зберігати людськість у будь-яких умовах (Демідко, 2023, 26 квітня). З цією виставою у червні 2023 року театр виступив у Рівному.

До того ж, актор Театру авторської п'єси «*Conception*» Олександр Пихтін є керівником дитячого театру «Тези». Маленькі та юні мариупольці в рамках занять створюють сценічні образи, працюють з літературними творами, тренують пластику тіла і вимову, експериментують та генерують творчі ідеї (Демідко, 2023, 15 травня).

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, Незалежний театр авторської п'єси «*Conception*», який відновив свою роботу в Києві, є єдиним театральним колективом, який продовжує підтримувати і популяризувати театральну культуру Мариуполя на підконтрольній території України та відіграє важливу роль для збереження і трансляції культурної пам'яті міста-героя.

Виявлені в результаті дослідження факти і закономірності можуть стати підґрунтям для подальшого вивчення особливостей розвитку театральної культури Мариуполя в умовах воєнного часу.

Бібліографічний список

- Демідко О., 2023. «Життя переселенське» – мариупольський театр підготував нову прем'єру. *Донбас24*. 2023. 28 лютого. URL: <https://donbas24.news/news/zittya-pereselenske-mariupolskii-teatr-pidgotuvav-novu-premjeru> (дата звернення: 20.05.2023).

- Демідко О., 2022. Маріупольці вразили своєю прем'єрою киян. *Донбас24*. 29 липня. URL: <https://donbas24.news/news/mariupolci-vrazili-svojeju-premjeroyu-kiyan> (дата звернення: 19.05.2023).
- Демідко О., 2023. Театр авторської п'єси Conception представив поетичну імпрезу «Лінії життя». *Донбас24*. 26 квітня. URL: <https://donbas24.news/news/teatr-avtorskoyi-pjesi-conception-predstaviv-poeticnu-imprezu-liniyi-zittya> (дата звернення: 20.05.2023).
- Демідко О., 2022. Театральні колективи-переселенці з Маріуполя – хто відновив роботу в Києві. *Донбас24*. 24 червня. URL: <https://donbas24.news/news/teatralni-kolektivi-pereselenci-z-mariupolya-xto-vidnoviv-robotu-v-kijevi-foto> (дата звернення: 19.05.2023).
- Демідко О., 2022. «Тримаємось разом» – маріупольський театр «Conception» представить нову виставу. *Донбас24*. 13 жовтня. URL: <https://donbas24.news/news/trimajemos-razom-mariupolskii-teatr-conception-predstavit-novu-vistavu-foto> (дата звернення: 19.05.2023).
- Демідко О., 2022. У Києві відновили маріупольську виставу. *Донбас24*. 2 грудня. URL: <https://donbas24.news/news/u-kijevi-vidnovili-mariupolsku-vistavu> (дата звернення: 19.05.2023).
- Демідко О., 2022. У Києві покажуть виставу про Маріуполь. *Донбас24*. 20 липня. URL: <https://donbas24.news/news/u-kijevi-pokazut-vistavu-pro-mariupol> (дата звернення: 20.05.2023).
- Демідко О., 2023. Юні маріупольці виступили з концертом у Києві. *Донбас24*. 15 травня. URL: <https://donbas24.news/news/yuni-mariupolci-vistupili-z-koncertom-u-kijevi-foto> (дата звернення: 20.05.2023).
- Катаєва М., 2022. Подих війни на сцені: у столиці презентують виставу маріупольського театру. *Вечірній Київ*. URL: <https://vechirniy.kyiv.ua/news/69482/> (дата звернення: 17.05.2023).

References

- Demidko O., 2023. «Zhyttia pereselenske» – mariupolskyi teatr pidhotuvav novu premieru. [«Immigrant Life» – the Mariupol Theater has prepared a new premiere]. *Donbas24*. 28 liutoho. URL: <https://donbas24.news/news/zittya-pereselenske-mariupolskii-teatr-pidgotuvav-novu-premjeru> [Accessed: 20 May 2023]. (in Ukrainian).
- Demidko O., 2022. Mariupoltsi vrazyly svoieiu premieroiu kyian. *Donbas24*. 29 lypnia. [The people of Mariupol impressed the people of Kyiv with their premiere]. *Donbas24*. 29 lypnia. URL: <https://donbas24.news/news/mariupolci-vrazili-svojeju-premjeroyu-kiyan> [Accessed: 19 May 2023]. (in Ukrainian).
- Demidko O., 2023. Teatr avtorskoi piesy Conception predstavyyv poetychnu imprezu «Linii zhyttia». [The theater of the author's play Conception presented the poetic event «Lines of Life»]. *Donbas24*. 26 kvitnia. URL: <https://donbas24.news/news/teatr-avtorskoyi-pjesi-conception-predstaviv-poeticnu-imprezu-liniyi-zittya> [Accessed: 20 May 2023]. (in Ukrainian).
- Demidko O., 2022. Teatralni kolektyvy-pereselentsi z Mariupolia – khto vidnovyv robotu v Kyievi. [Immigrant theater groups from Mariupol – who have resumed work in Kyiv.]. *Donbas24*. 24 chervnia. URL: <https://donbas24.news/news/teatralni-kolektivi-pereselenci-z-mariupolya-xto-vidnoviv-robotu-v-kijevi-foto> [Accessed: 19 May 2023]. (in Ukrainian).
- Demidko O., 2022. «Trymaemos razom» – mariupolskyi teatr «Conception» predstavyt novu vystavu. [«Stay Together» – the Mariupol Theater «Conception» will present a new play.]. *Donbas24*. 13 zhovtnia. URL: <https://donbas24.news/news/trimajemos-razom-mariupolskii-teatr-conception-predstavit-novu-vistavu-foto> [Accessed: 19 May 2023]. (in Ukrainian).
- Demidko O., 2022. U Kyievi vidnovyly mariupolsku vystavu. [The Mariupol performance was revived in Kyiv]. *Donbas24*. 2 hrudnia. URL: <https://donbas24.news/news/u-kijevi-vidnovili-mariupolsku-vistavu> [Accessed: 19 May 2023]. (in Ukrainian).

- Demidko O., 2022. U Kyievi pokazhut vystavu pro Mariupol. [A play about Mariupol will be shown in Kyiv]. *Donbas24*. 20 lypnia. URL: <https://donbas24.news/news/u-kijevi-pokazut-vistavu-pro-mariupol> [Accessed: 20 May 2023]. (in Ukrainian).
- Demidko O., 2023. Yuni mariupoltsi vystupyly z kontsertom u Kyievi. [Young people from Mariupol gave a concert in Kyiv]. *Donbas24*. 15 travnia. URL: <https://donbas24.news/news/yuni-mariupolci-vistupili-z-koncertom-u-kijevi-foto> [Accessed: 20 May 2023]. (in Ukrainian).
- Kataieva M., 2022. Podykh viiny na stseni: u stolytsi prezentuiut vystavu mariupolskoho teatru. [Breath of war on stage: a performance by the Mariupol theater is presented in the capital]. *Vechirnyi Kyiv*. URL: <https://vechirniy.kyiv.ua/news/69482/> [Accessed: 20 May 2023]. (in Ukrainian).

Стаття надійшла до редакції 25.04.2023.

O. Demidko

WAYS OF DEVELOPMENT OF THEATER CULTURE OF MARIUPOL IN THE CONTROLLED TERRITORY OF UKRAINE

The article highlights the main features of the development of theater art in Mariupol on the territory controlled by Ukraine. The activities of the Independent Theater of the author's play «Conception», its repertoire and the main challenges faced by the Mariupol collective after the full-scale invasion of Russia are outlined. It was found that this theater became the only group that managed to resume its work almost in full in Ukraine. It is emphasized that it was the theater of the author's play Conception that was able to unite the people of Mariupol and revive theater culture in the territory controlled by Ukraine. It is noted that when the collective started its work in Kyiv, it was joined by actors from other theaters of Mariupol and Ukraine in general.

In the performances «The face of the color of war», «Staying together», «Immigrant life» with the help of artistic images, the actors of the Mariupol independent theater of the author's play Conception, who were in the occupied city until April, told the audience both their stories and the stories of people, who managed to leave the territories captured by Russian troops to the territory controlled by Ukraine. It has been established that the actor of the Theater of author's play "Conception" is the director of the children's theater «Tezy», thanks to which small and young Mariupol residents create stage images, work with literary works, train body plasticity and pronunciation, experiment and generate creative ideas as part of classes.

The scientific novelty of the research lies in the fact that for the first time in cultural studies, the peculiarities of the development of the theater art of the Northern Azov region in the conditions of martial law have been highlighted.

Key words: *theater, Mariupol, theater culture, war, Ukraine, occupation.*